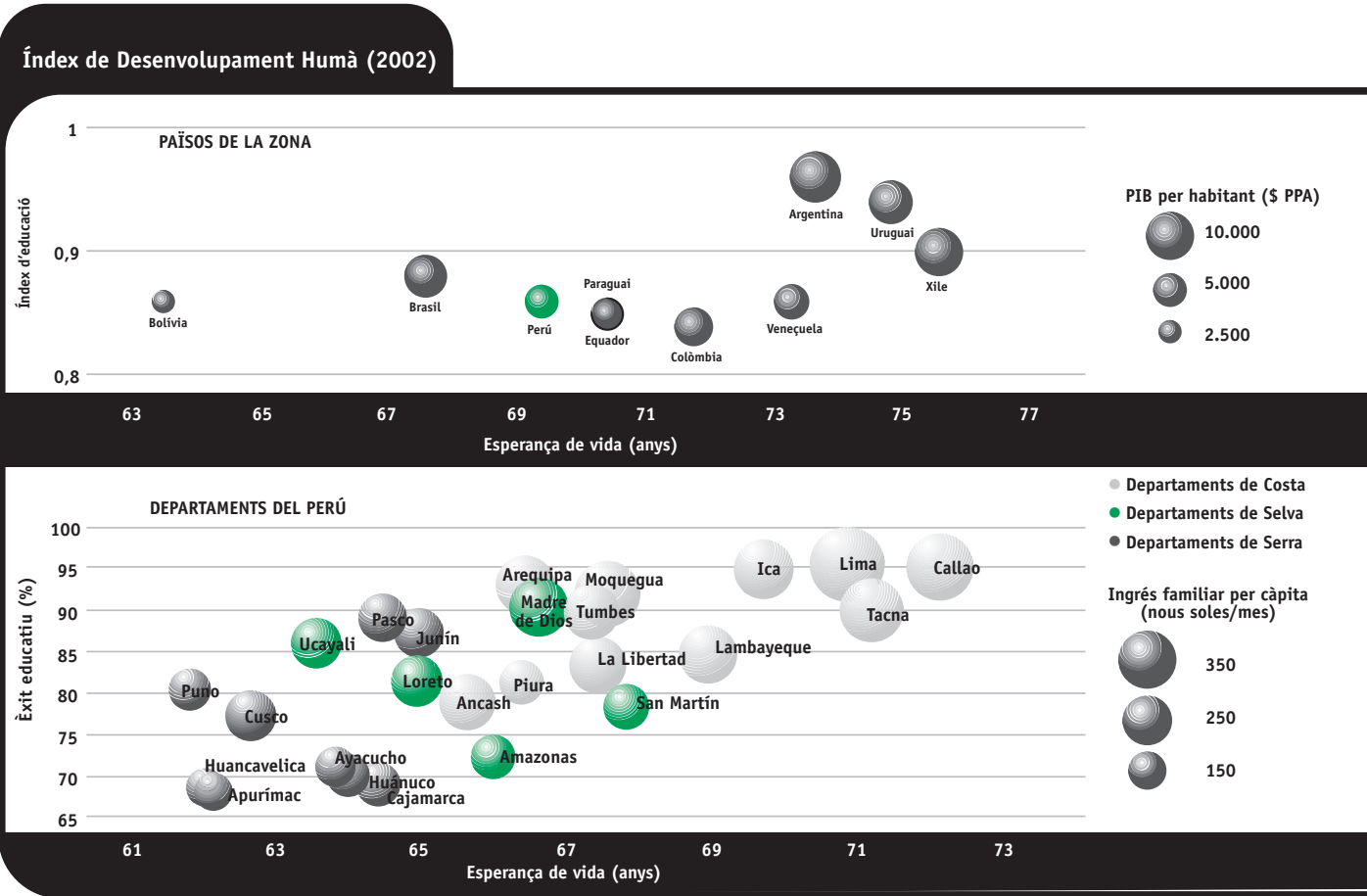

LA SOCIETAT PERUANA, UN TRENCACLOSQUES COMPLICAT ▶

El Perú és un país format per petits perús. Sota la imatge d’homogeneïtat que podem extreure d’una ràpida mirada de les estadístiques nacionals s’amaguen diferents realitats. Aquest Perú en majúscula és una suma gens aritmètica de petits perús. Hi ha un Perú masculí i un de femení. Un Perú rural i un d’urbà. Un de “blancs” i un d’indígenes, dividit al seu torn en perús més petits. Un Perú de costa, un de selva i un de serra.

Un desenvolupament en la línia dels seus veïns ▶ El Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) elabora cada any un Informe sobre Desenvolupament Humà on estableix un rànking sobre gairebé la totalitat de països del món, segons l’Índex de Desenvolupament Humà (IDH), calculat per a cada país. A partir de les dades del darrer informe de 2004, podem obtenir una visió del Perú, com la d’un país amb un grau mig de desenvolupament –ocupa la posició 85, del total de 177 països analitzats–, immers dins l’àmplia categoria de països de desenvolupament mitjà. En l’entorn dels seus veïns geogràfics, el Perú ocupa el lloc 7è de 10 pel que fa a l’IDH, rànking que encapçalen Argentina, Xile i Uruguai, tots tres considerats països de desenvolupament humà alt. Ja dins el rang de països de desenvolupament humà mitjà hi trobem Veneçuela, Brasil i Colòmbia i darrere el Perú, Paraguai, l’Equador i Bolívia. El gràfic ens mostra la situació del Perú dins d’aquest marc més general, segons les variables que conformen l’IDH¹. Paral·lelament també es constata que aquest índex ha anat evolucionant cap a valors cada cop més alts de desenvolupament, fet compartit amb la resta de països que l’envolten. Així, l’IDH del Perú ha passat de 0,642 el 1975 a 0,752 el 2002.

Costa, serra i selva: litoralització i urbanització ► Una evolució positiva de l'Índex de Desenvolupament Humà suposa que hi ha un seguit de millores en els àmbits econòmics, educatius i de la salut. Això, que és cert a escala nacional, no es tradueix a totes les regions del país, a causa d'una desigual distribució dels recursos. I el Perú no n'és una excepció.

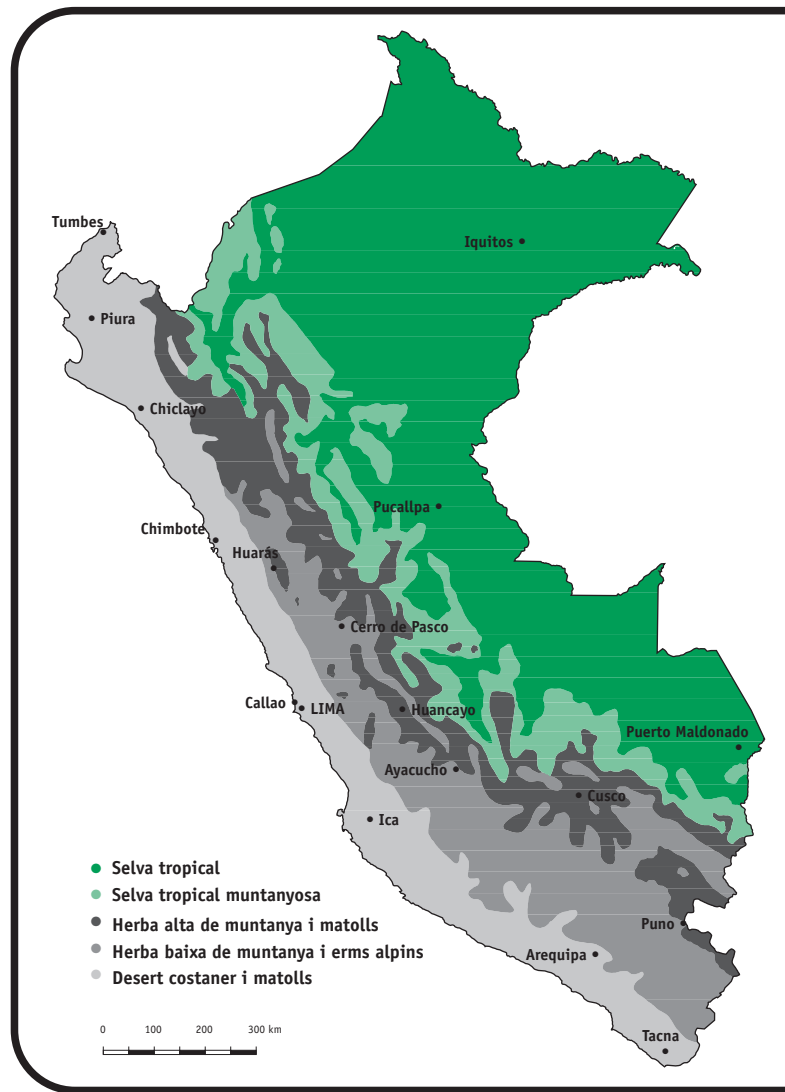
Comparant el nivell de desenvolupament als 25 departaments administratius que conformen el Perú, observem que hi ha diferències d'àmbit geogràfic entre les tres àrees principals: costa, serra i selva. Aquest factor, tot i no actuar aïlladament, afavoreix les diferències de desenvolupament internes, essent aquest més alt a la costa i més baix a l'interior, especialment a les muntanyes.

L'extensió que ocupen aquestes diferents àrees geogràfiques no és proporcional a la població peruana (uns 27 milions l'any 2000). Així, malgrat que la selva representa un 63% del territori, només concentra un 11% de la població i, en canvi, és a la costa on trobem el 52% de la població, tot i no ocupar més d'un 11% del territori.

La *litoralització* o migració de l'interior a la costa, ve acompanyada de la *urbanització* o desplaçament del camp a la ciutat, essent les més importants El Callao, Chimbote, Chiclayo, Lima (a la Lima Metropolitana hi viu el 30% de la població del Perú), Piura i Trujillo a la costa, Arequipa, Huancayo i Cusco a la serra, i Iquitos a la selva. La població urbana va creixent de forma accelerada i actualment més del 73% de la població del Perú es concentra a les ciutats.

Tanmateix, però, la marxa cap a les grans ciutats no és sinònim de millora del nivell de benestar. Si bé a Lima i Callao hi ha els nivells de desenvolupament humà més alts del país, la desigualtat interna és molt gran i a les zones periurbanes hi trobem poblacions marginals que viuen en total subdesenvolupament. Lima Metropolitana, per exemple, té uns ingressos tres cops superiors a la resta de departaments, però concentra més de la meitat de la pobresa del país ja que no té suficient capacitat per generar ocupació. El perfil del pobre urbà és el d'un immigrant que ve del camp, indígena i amb un nivell educatiu molt baix. A més a més, la població peruana té un origen molt divers, i la distribució dels diferents grups ètnics segueix també un patró geogràfic, això fa que la descripció sigui més complexa. Així, la població majoritària indígena –que representava el 45% a principis dels noranta– es concentra bàsicament a la serra (quítxues i aimares) i a la selva (altres grups indígenes), mentre que és a la costa on hi ha el gruix fonamental de població d'origen europeu, mestissos i algunes minories, com els afroperuans i diverses comunitats asiàtiques.

El binomi rural-urbà ► Viure en el món rural o urbà suposa unes diferències d'accés als serveis i en el grau de desenvolupament molt considerables arreu del món. En el cas del Perú, aquestes desigualtats queden accentuades amb l'aïllament geogràfic i la poca capacitat de generació de riquesa. La descripció de la pobresa per regions segons el seu caràcter rural o urbà és prou il·lustrativa.

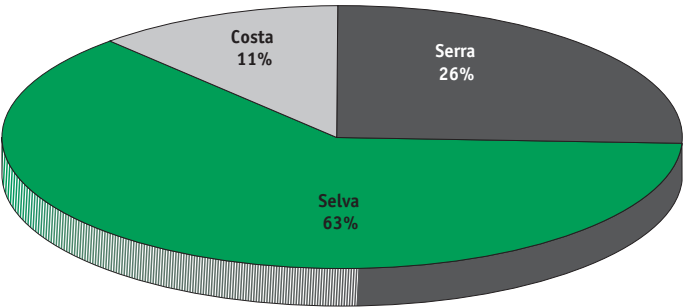
A nivell nacional el percentatge de població pobre en el món rural és gairebé el doble que en l'àmbit urbà, i cinc vegades superior si ens referim a la pobresa extrema². Com es pot veure a les gràfiques, però, aquests percentatges no afecten d'igual manera les poblacions de la costa, de la selva o de la serra. Aquestes darreres –considerades el Perú subsaharià– són les més afectades, i és on el percentatge de població rural extremadament pobre és del 60,8%, i arriba al 83,4% si parlem de pobresa en general. Segons el Programa Mundial d'Alimentació de les Nacions Unides, el consum diari mig de la població peruana és de 1.950 kcal, que ve a ser el 88% del mínim recomanat. Per això, i especialment a la zona de muntanya, es pot dir que una part de la població peruana es troba en situació d'inseguretat alimentària. La pobresa rural té un component estructural definit, especialment a la serra, per un treball agrícola i familiar no remunerat, una escassetat d'actius productius, un aïllament geogràfic i una manca de serveis socials.

En aquest sentit és important veure com, a la majoria d'indicadors socials, les diferències entre l'àmbit rural i l'urbà presenten un saldo negatiu per a la població rural. Per posar alguns exemples, a la ciutat, on l'esperança de vida és nou anys superior a la del camp, el 82% dels parts són atesos en

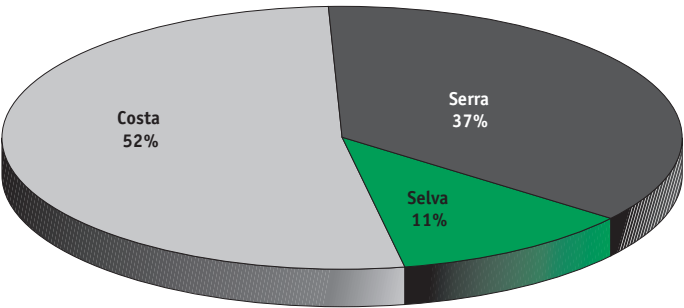
serveis de salut i la fecunditat és de 2,8 fills per dona, mentre que al camp el 75% dels parts són atesos als propis domicilis i la fecunditat és de 6,2 fills per dona. Pel que fa a l'educació, a més a més del desequilibri d'infraestructures, i en part com a conseqüència directa d'aquest, la població analfabeta assoleix el 23% a l'entorn rural enfront del 5% a les ciutats, on els estudiants hi inverteixen per terme mig el doble d'anys d'estudi que al camp. Pel que fa als accessos a serveis, només un 44% de la població rural disposa d'accés a aigua potable, un 29% de llars tenen enllumenat públic, i tan sols un 4% tenen connexió amb la xarxa de clavegueram, valors que a les zones urbanes arriben al 87%, el 95% i el 69%, respectivament.

El necessari desenvolupament de les diferents regions del Perú, que pot fer possible la reducció o eliminació de la bretxa que les separa, està limitat, fonamentalment, per la falta de relacions econòmiques regionals. Malgrat la debilitat institucional existent, actualment es treballa per a la creació de macrorregions que –amb una orientació transversal– abastin zones de costa, serra i selva, de manera que s'assoleixi una massa crítica necessària per donar lloc a un teixit econòmic i a unes dinàmiques pròpies de relacions comercials.

REPRESENTACIÓ DE LES ÀREES GEOGRÀFIQUES (%)

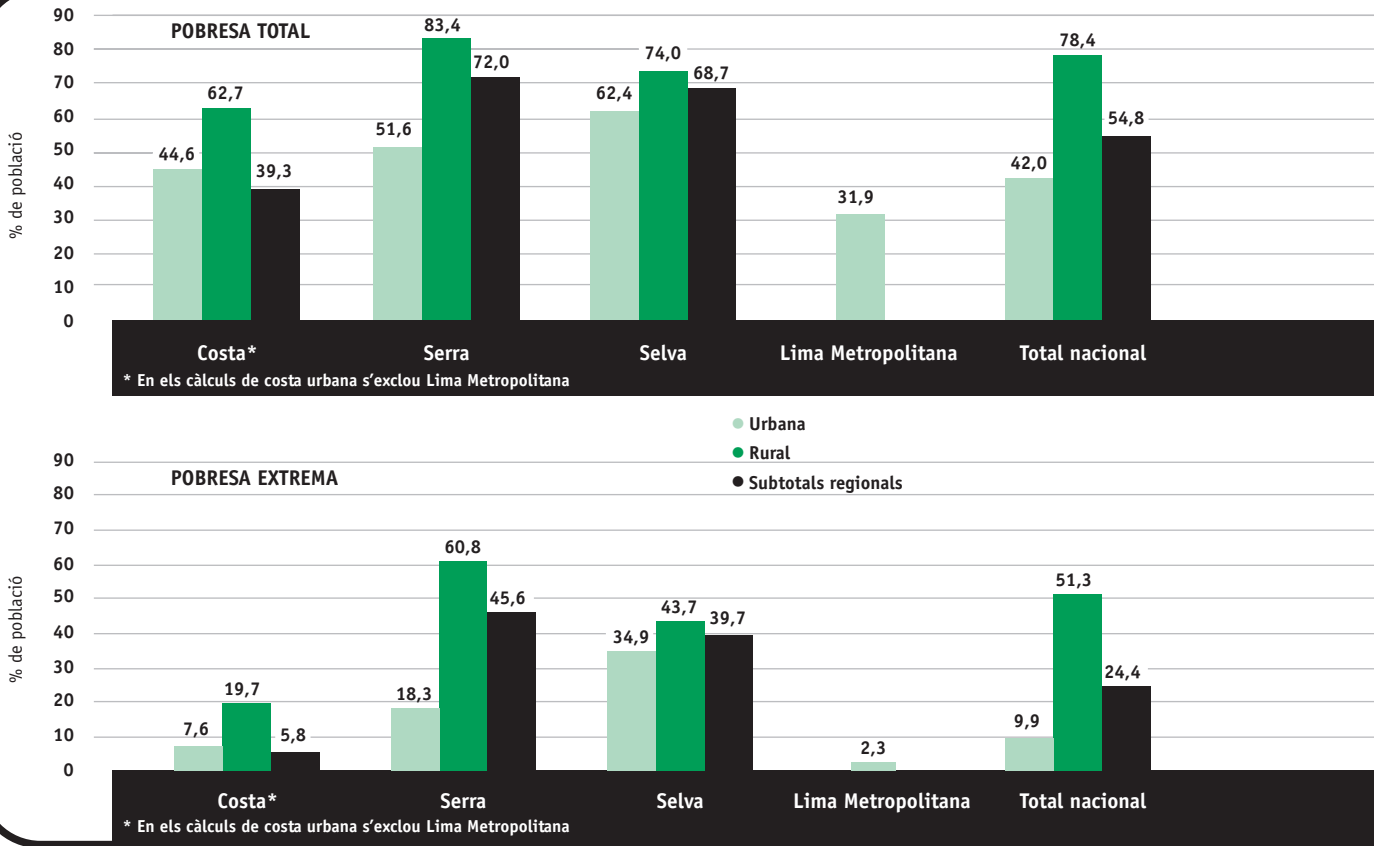

DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA DE LA POBLACIÓ (%)

► Elaboració pròpia. World Food Programme, Nacions Unides/
<http://es.wikipedia.org>

Pobresa al Perú (2001)

► Elaboració pròpia. Informe Técnico Abril 2002. Instituto Nacional de Estadística e Informática

Dones i nens, els sectors més vulnerables ▶ Com succeeix a la majoria de països que pateixen situacions de privació, els sectors de població més vulnerables, i que surten pitjor parats de l'estrès que la pobresa i el subdesenvolupament comporten, són els nens i les dones.

Pel que fa als més petits, segons dades d'UNICEF, la meitat de les persones que viuen en situació de pobresa extrema al Perú són nens i nenes. Del total de 10,2 milions de menors de 18 anys, més de 6,5 milions (un 64%) viuen per sota de la línia de pobresa.

La situació de la dona al Perú no és gaire diferent a la que s'observa als seus països veïns. Les dades de 2002 pel que fa a l'IDG (Índex de Desenvolupament de Gènere) situen el Perú en una setena posició, només per davant de Paraguai, l'Equador i Bolívia. En canvi, l'IPG (Índex de Potenciació de Gènere, que mesura la participació de les dones en el món polític, laboral i en els ingressos) el situen en una segona posició, només per darrere d'Argentina.

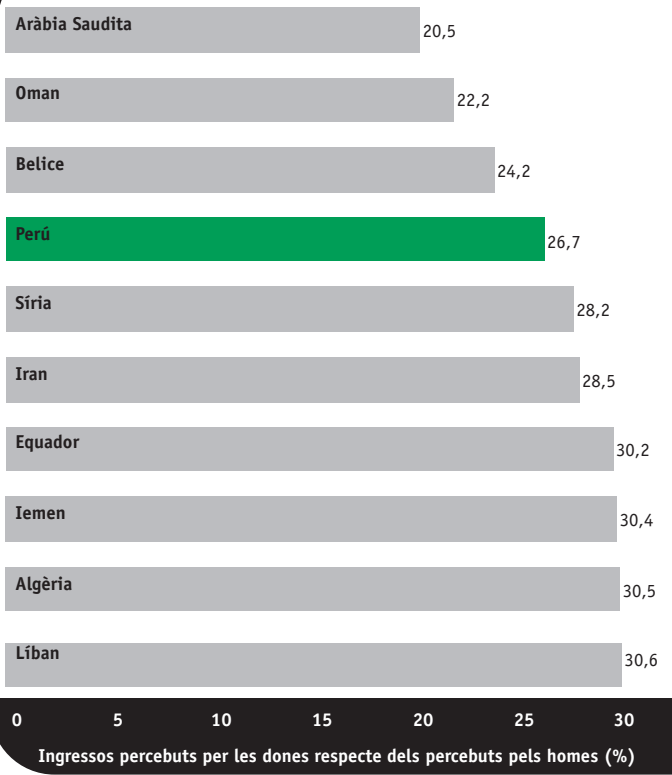
Amb el temps, els nivells d'educació s'han anat igualant, però encara s'arrossega un diferència d'analfabetisme d'11 punts percentuals a favor dels homes, que en alguns departaments arriba a ser del 30%. Tanmateix, però, és en la percepció d'ingressos on les diferències són francament elevades. El Perú ocupa el quart lloc en el rànking mundial de països que mostren una desigualtat més gran en la percepció d'ingressos entre gèneres, per davant de qualsevol altre país d'Amèrica del Sud. La transformació que el país ha experimentat els darrers cinquanta anys ha tingut uns avenços molt limitats en matèria de desenvolupament. Si bé la geografia i el fort centralisme institucional són factors decisius a l'hora d'entendre el desigual grau de desenvolupament de les diferents regions del Perú, no es pot menystenir la importància de l'herència històrica –traduïda en problemes estructurals com ara la desigualtat distributiva, la pobresa, el mateix centralisme, una marcada heterogeneïtat tecnològica, inestabilitat política i institucional, el retard de l'agricultura a muntanya i l'exclusió i estratificació social.

Redacció Fundació CIDOB

Notes ▶

- 1. L'IDH és un índex format a partir de quatre indicadors: l'esperança de vida, el PIB per càpita, la taxa de matriculació a l'educació primària, secundària i terciària, i el grau d'alfabetització de la població major de 15 anys. El seu valor va entre 0 i 1.
- 2. Població pobra és la que viu en llars on la despesa total està per sota del cost d'una cistella bàsica de consum. Població en situació de pobresa extrema és la que viu en llars on la despesa total està per sota del cost d'una cistella bàsica d'aliments.

Els 10 països del món amb més desigualtats d'ingressos entre gèneres (2002)

▶ Elaboració pròpia. Informe sobre el Desenvolupament Humà, 2004. PNUD.

Informes i webs consultats ▶

American Memory. The Library of Congress memory.loc.gov/ammem/
Avaluació dels projectes de desenvolupament cofinançats per la Generalitat de Catalunya al Perú i elaboració de les bases per a una futura planificació i coordinació de la cooperació catalana al Perú. Fundació CIDOB. Barcelona, 2003.
Guía del Mundo 2003/2004. Instituto del Tercer Mundo www.guiadelmundo.org.uy
Informe sobre Desarrollo Humano, Perú 2002 www.pnud.org.pe
Informe sobre el Desarrollo Humano, 2004. PNUD
Informe Técnico n°002-Abril 2002. Instituto Nacional de Estadística e Informática, INEI www.inei.gob.pe